بررسی عملکرد حساب تولید استان مازندران در سالهای (۱۳۸۰-۱۳۷۶)

سید محمدرضا یعصوبی *

حسابهای منطقه‌ای مجموعه‌ای از اطلاعات آماری است که به‌صورت جامع و هدفمند، مطالعه کمّی و منظم فعالیتهای اقتصادی یک منطقه را برای یک دوره زمانی معین که معمولاً یک سال است امکان‌پذیر می‌کند. حسابهای منطقه‌ای همان نقش، اهمیت و کاربردی را که حسابهای ملی در کشور به عهده دارد، در سطح منطقه عهده‌دار است. در این مقاله به بررسی عملکرد حسابهای تولید استان مازندران در دوره (۱۳۸۰-۱۳۷۶) بر اساس آمار ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی: محصول ناخالص داخلی، حساب تولید استان مازندران، ارزش افزوده بخشهای اقتصادی.

۱. مقدمه

سابقه تاریخی تهیه و تنظیم حسابهای منطقه‌ای در دنیا به سال ۱۹۵۱ برمی‌گردد. اولین تجربه محاسبه حسابهای منطقه‌ای در سال ۱۹۵۳ در کشور ایتالیا و پس از آن به تدریج در تعدادی از کشورهای اروپایی نظیر آلمان، اتریش، نیوزلند، استرالیا و نیز کشورهایی که از نظر تقسیمات جغرافیایی و سیاسی غیرمتمرکز بوده‌اند، صورت گرفته است.

در سالهای پیش از انقلاب اسلامی مشاوران خارجی در کشور ما دو برآورد برای تهیه بعضی از حسابهای منطقه‌ای با استفاده از روشهای غیرمستقیم انجام داده‌اند که اقدامی جدی در این زمینه محسوب نمی‌شود. پس از پیروزی انقلاب فعالیتهای موردی و مقطعی در تعدادی از سازمانهای برنامه و بودجه استانها نظیر استانهای فارس، همدان و اصفهان به‌دلیل اشتیاق گروهی از مسئولان برای استفاده از حسابهای منطقه‌ای در برنامه‌ریزی منطقه‌ای آغاز شد. سازمان برنامه و بودجه استان فارس با استفاده از روشهای تولید، هزینه و نیز انجام برآوردهای کارشناسی، محصول ناخالص داخلی استان فارس را برای یک دوره ۱۱ ساله (۱۳۶۳-۱۳۵۳) به قیمتهای ثابت و جاری برآورد کرد.

* کارشناس مطالعات اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی مازندران

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

حسابهای منطقه‌ای نقش قابل‌توجهی در برنامه‌ریزیهای منطقه‌ای دارد به‌طوری که تحقق اهداف برنامه‌ریزی منطقه‌ای بدون استفاده از این یافته‌ها امکان‌پذیر نیست. آمارهای منطقه‌ای قابل‌اطمینان، سازگار و مناسب، پی‌ریزی محکمی را برای سیاستگذاری در راستای کاهش نابرابریهای اقتصادی و اجتماعی بین مناطق فراهم می‌کند. با استفاده از آمارهای مناسب است که می‌توان به روشنی مناطقی را که نیاز به حمایت دارند شناسایی کرده و میزان نابرابریها را اندازه‌گیری کرد، ضمن اینکه مدیریت علمی و پیشرفته در هر سطح جغرافیایی نیازمند اطلاعات دقیق و مفصل است. مجموعه اطلاعات وسیعی که از تهیه و تنظیم حسابهای منطقه‌ای حاصل می‌شود، عبارت‌اند از:

- ارزش افزوده هر یک از بخشهای اقتصادی و زیربخشهای آن،
- ستانده هر یک از بخشهای اقتصادی و زیربخشهای آن،
- ساختار هزینه هر یک از بخشهای اقتصادی و زیربخشهای آن،
- محصول ناخالص داخلی استان (GDPR).

با توجه به اطلاعات ذکر شده کاربردهای حسابهای منطقه‌ای را می‌توان به این ترتیب برشمرد:

- ارائه تصویری از عملکرد اقتصادی منطقه در یک دوره زمانی مشخص و ارزیابی آن،
- تعیین سهم محصول ناخالص داخلی استان در محصول ناخالص داخلی کشور،
- محاسبه سهم استان در تولید هر یک از بخشهای اقتصادی در کل کشور،
- سهم ارزش افزوده هر یک از بخشها در کل محصول ناخالص داخلی استان،
- شناخت امکانات و پتانسیل‌های منطقه برای بهره‌گیری مناسب از این امکانات و تعیین برتری‌های نسبی هر استان در تولید بخشهای مختلف.

۲. سهم استان مازندران در محصول ناخالص داخلی کشور

استان مازندران با جمعیت تقریبی ۲۶۲۷ هزار نفر در سال ۱۳۷۶ حدود ۴/۳ درصد از جمعیت کشور را در خود جای داده است. تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار این استان در سال یاد شده ۱۲۹۵۵/۳ میلیارد ریال بوده که حدود ۴/۱۶ درصد از محصول ناخالص داخلی کشور را تشکیل می‌دهد و سرانه تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار این استان ۴/۹ میلیون ریال محاسبه شده است. در سال ۱۳۷۷ محصول ناخالص داخلی با رشد ۲۹/۹۴ درصدی نسبت به سال گذشته به رقم ۱۶۸۳۳/۸ میلیارد ریال رسید و سهم استان در محصول ناخالص داخلی کشور به ۴/۶ درصد ارتقاء پیدا کرد.

تولید ناخالص داخلی واقعی یا ارقام آن، تغییرات تولید اقتصادی را پس از تعدیل برای تورم آشکار می‌کند و برای پیگیری توسعه در طول زمان مفید است. شاخص یاد شده برای استان در سال ۱۳۷۷ معادل ۱۰۵۴۰/۹ میلیارد ریال بوده که کاهش ۱۸/۶ درصدی را در مقایسه با سال ۱۳۷۶ نشان می‌دهد. بنابراین افزایش در تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار در نتیجه تولیدات بیشتر در بخشهای

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

اقتصادی نبوده بلکه به علت افزایش سطح عمومی قیمتهاست به‌طوری که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی نسبت به سال پایه ۵۹/۷ درصد رشد داشته است.

جدول شماره ۱. محصول ناخالص داخلی بازار و جمعیت مازندران طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۷۶

سال / شرح	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار (میلیارد ریال)	۱۲۹۵۵/۳	۱۶۸۳۳/۸	۲۱۳۳۵/۶	۲۲۳۳۵/۳	۲۷۵۴۱/۳
سهم در محصول ناخالص داخلی کشور	۴/۱۶	۴/۶	۴/۵۳	۳/۴۶	۳/۷
جمعیت استان (هزار نفر)	۲۶۲۷	۲۶۵۳	۲۶۷۹	۲۶۹۸	۲۷۱۸
سرانه تولید ناخالص (میلیون ریال)	۴/۹	۶/۴	۷/۹۶	۸/۳	۱۰/۱
سهم در جمعیت کشور (درصد)	۴/۳	۴/۳	۴/۲۷	۴/۲۴	۴/۲۱
رشد محصول ناخالص (درصد)	-	۲۹/۹۴	۲۶/۷۴	۴/۶۸	۲۳/۳

مأخذ: حساب تولید استان مازندران ۸۰-۷۶

با توجه به نمودار (۱) تولید ناخالص داخلی واقعی استان در سال ۱۳۷۸ به رقم ۱۴۴۴۵/۲ میلیارد ریال رسیده است که در مقایسه با سال پیش از آن ۳۷ درصد رشد داشته که بالاترین میزان رشد در این دوره به شمار می‌آید. می اید

نمودار ۱. مقایسه تولید ناخالص واقعی و اسمی استان در طی سالهای ۸۰-۱۳۷۶

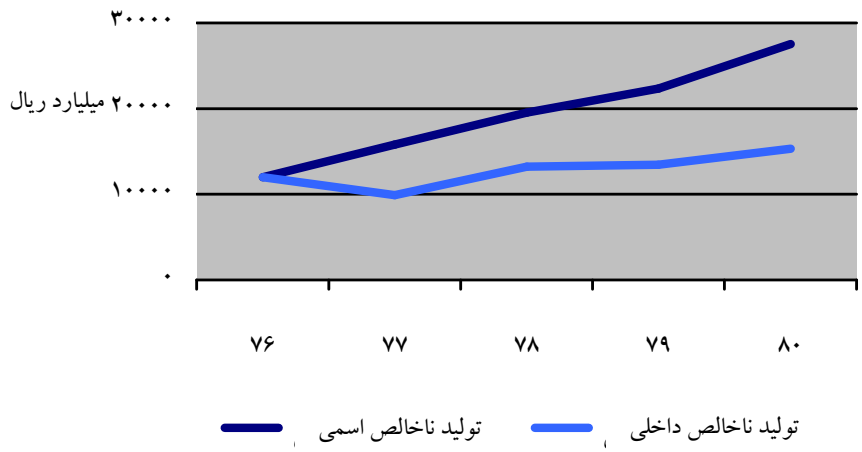

سرانه تولید واقعی راهنمای خوبی برای نشان دادن سطح زندگی است و به‌عنوان شاخص رفاه مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین نشان‌دهنده قدرت خرید واقعی مردم در جامعه است. در سال ۱۳۷۸ شاخص یاد شده ۵/۴ میلیون ریال بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال پیش از آن ۳۶ درصد

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

افزایش داشته که این به معنی افزایش قدرت خرید جمعیت استان است. در سال ۱۳۷۸ تولید ناخالص داخلی بازار به ۲۱۳۳۵/۶ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با سال گذشته از رشد کمتری برخوردار بوده است. این افزایش که به علت رشد تولیدات بخشهای اقتصادی بوده و به‌دنبال کاهش سطح عمومی قیمتها صورت گرفته در نهایت تأثیر مثبتی در روند صعودی تولید واقعی داشته است و این نشان از مزیتها و پتانسیل‌های موجود در استان دارد که در صورت سرمایه‌گذاری و استفاده مناسب از این امکانات می‌توان تولید واقعی را به میزان قابل‌توجهی افزایش داد.

براساس آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران، تولید ناخالص داخلی استان مازندران به قیمت بازار در سال ۱۳۷۹ معادل ۲۲۳۳۵/۳ میلیارد ریال محاسبه شد که حدود ۳/۴۶ درصد از محصول ناخالص داخلی کشور را تشکیل می‌دهد و از این نظر در بین ۲۸ استان کشور رتبه هشتم را به خود اختصاص داده است. همچنین کمترین میزان رشد مربوط به سال ۱۳۷۹ است که در مقایسه با سال پیش از آن ۴/۶۸ درصد افزایش نشان می‌دهد. مهم‌ترین علت این تنزل را می‌توان رشد منفی ارزش افزوده بخشهای کشاورزی و صنعت و معدن نام برد که در سال موردنظر ارزش افزوده این بخشها به ترتیب ۲۴ و ۹/۸ درصد کاهش داشته است. بررسی آمار مربوط به مصرف واسطه بخش کشاورزی و صنعت و معدن در مقایسه با سال قبل مشخص می‌کند که رشد منفی به دلیل کاهش ۵/۳۶ درصدی مصرف واسطه در بخش کشاورزی و ۸/۵ درصد در صنعت و معدن است.

تولید ناخالص داخلی واقعی در سال یاد شده با ۷ درصد تنزل به ۱۳۴۳۰/۷ میلیارد ریال کاهش یافته است. این کاهش به علت به‌کارگیری ماشین‌آلات فرسوده و قدیمی تولیدی در صنایع و استفاده از روشهای سنتی کشاورزی و دلایلی نظیر آن بوده که موجب تنزل ستانده بخشهای مهم اقتصادی استان شده است.

نمودار ۲. مقایسه سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی و اسمی استان در سالهای (۱۳۸۰-۱۳۷۶)

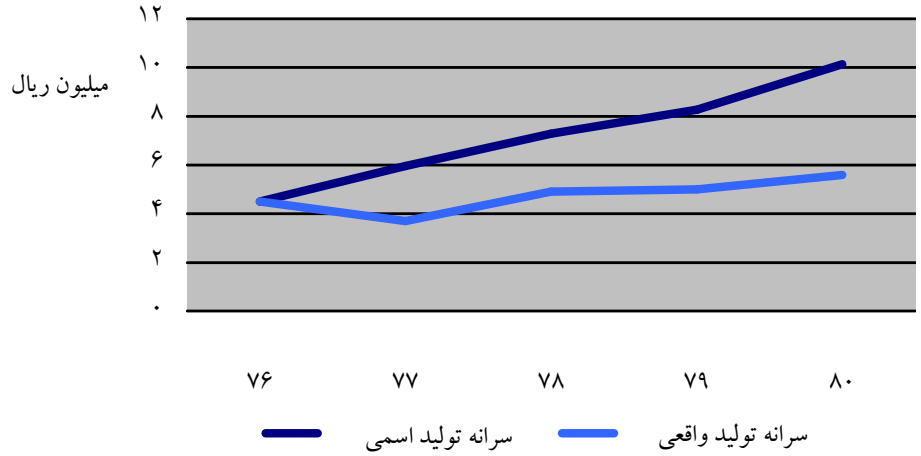

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

در سال ۱۳۸۰، با توجه به افزایش شاخص قیمتها به عدد ۱۷۶/۸، تولید ناخالص داخلی واقعی مازندران به دلیل افزایش تولیدات نسبت به سال ۱۳۷۹ با رشد ۱۶ درصد، به سطح ۱۵۵۷۷/۷ میلیارد ریال ارتقاء یافت که این امر موجب افزایش سرانه تولید واقعی در سال موردنظر شد و با سرانه ۵/۷ میلیون ریال بالاترین رقم در دوره مورد بررسی محسوب می‌شود. در سال یاد شده تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار نسبت به سال ۱۳۷۹ با ۲۳/۳ درصد رشد به رقم ۲۷۵۴۱/۳ میلیارد ریال رسید که موجب افزایش سهم استان در تولید ناخالص داخلی کشور به میزان ۳/۷ درصد شد. به‌رغم رشد صورت پذیرفته در تولید ناخالص داخلی استان و افزایش سهم آن در تولید ناخالص داخلی کشور هیچ‌گونه تغییری در رتبه استان حاصل نشده به‌طوری که همچنان در جایگاه هشتم قرار دارد.

سرانه تولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۷۹ معادل ۸/۳ میلیون ریال محاسبه شده در حالی که این شاخص در سال ۱۳۸۰ با رشد ۲۱/۷ درصد به رقم ۱۰/۱ میلیون ریال افزایش یافته است. همچنین سرانه تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۸۰، ۱۱/۵ میلیون ریال است. بنابراین سرانه تولید ناخالص داخلی استان در مقایسه با کل کشور ۸۷/۸ درصد است.

۳. ارزش افزوده بخشهای مهم اقتصادی استان مازندران

۱-۳. ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری

در سال ۳۷۶، ارزش افزوده بخش کشاورزی ۳۸۱۵/۶ میلیارد ریال بوده که ۹/۰۱ درصد از ارزش افزوده کل کشور را در بر می‌گیرد. در سال ۱۳۷۷ ارزش افزوده بخش یاد شده با رشدی معادل ۴۳/۳ درصد به سطح ۵۴۶۹/۴ میلیارد ریال رسید و سهم استان در کشور را به ۹/۲۳ درصد افزایش داد. بالاترین ارزش ریالی، مربوط به ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال ۱۳۷۸ و به میزان ۷۲۴۸/۹ میلیارد ریال محقق شد. همچنین سهم استان در کشور به ۱۱/۳ درصد رسید که بیشترین سهم در دوره پنج‌ساله مورد بررسی است. ارزش افزوده این بخش در سال ۱۳۷۹ با تنزل ۲۳/۹ درصدی مواجه بوده و به کمترین رقم ۵۵۱۴/۹ میلیارد ریال کاهش پیدا کرده است که به همین علت، سهم استان را در ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری کشور تا سطح ۷/۳۴ درصد کاهش داد و پس از استانهای کرمان، خراسان و فارس که به ترتیب سهمی معادل ۱۰/۸۱، ۹/۰۸، ۸/۳۶ درصد داشتند، در جایگاه چهارم قرار گرفت. از دلایل مهم کاهش ارزش افزوده بخش کشاورزی، کاهش تولیدات باغی و زراعی به دلیل خشکسالی و تنزل در ستانده فعالیتهای جنگلداری به علت تخریب و احیا نکردن جنگلها بوده است.

در سال ۱۳۸۰ ارزش افزوده بخش کشاورزی استان با رشدی معادل ۲۹/۶ درصد به رقم ۷۱۴۶/۹ میلیارد ریال رسید و سهم استان از ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور تا ۸/۶۴ درصد افزایش پیدا کرد و پس از استان خراسان رتبه دوم را به دست آورد. شرایط خوب آب و هوایی،

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

استعدادها و پتانسیل‌های بالقوه موجود در این بخش به‌عنوان عامل مهمی قلمداد می‌شود که مازندران در سایه به فعلیت رساندن این مزیتها می‌تواند تولید ناخالص داخلی را افزایش دهد.

براساس آمار منتشر شده از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، استان مازندران از نظر سطح زیرکشت و میزان تولید شلتوک، مرکبات و کیوی در بین سایر استانها رتبه نخست را داراست. با توجه به برخورداری از دریای خزر این امکان برای بخش شیلات مهیا است تا از طریق پرورش گونه‌های مختلف ماهیهای خاویاری نقش مؤثرتری در افزایش ارزش افزوده رشته فعالیتهای ماهیگیری و سهم قابل‌توجهی در تولید ناخالص داخلی استان داشته باشد. در بخش کشاورزی، وضع قوانینی برای جلوگیری از تغییر کاربری بی‌رویه اراضی کشاورزی که در سالهای اخیر به‌شدت رواج یافته است، همین‌طور حمایت سازمانهای مربوط از کشاورزان و جایگزین‌کردن شیوه‌های مکانیزه در کشاورزی به جای شیوه‌های سنتی حاکم بر این بخش به منظور ارتقای ارزش افزوده، ضروری است.

جدول شماره ۲. مقایسه ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری کشور و استان (میلیارد ریال درصد)

شرح / سال		۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری	کشور	۴۲۳۲۶/۱	۵۹۲۵۶/۲	۶۴۱۵۰	۷۵۱۰۲/۹	۷۵۱۰۲/۹
	استان	۳۸۱۵/۶	۵۴۶۹/۴	۷۲۴۸/۹	۵۵۱۴/۹	۷۱۴۶/۶
سهم استان در کشور		۹/۰۱	۹/۲۳	۱۱/۳	۷/۳۴	۸/۶۴

مأخذ: همان

نمودار ۳. مقایسه ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری استان و کشور در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۷۶

(ارقام به میلیارد ریال)

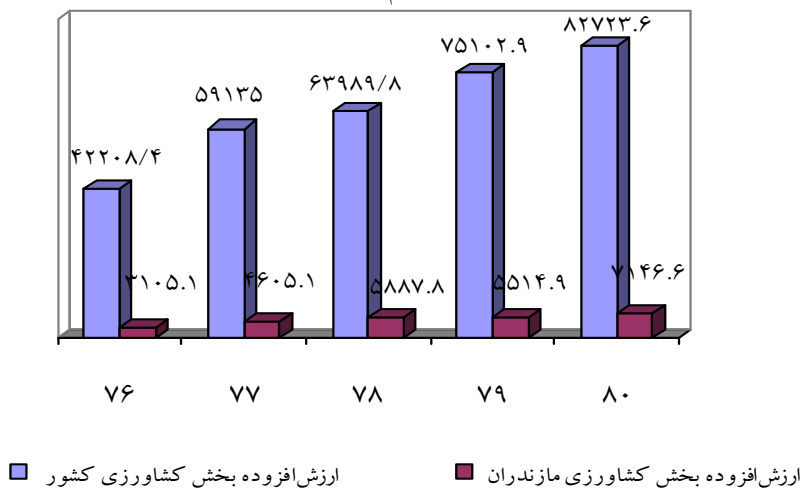

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

۲-۳. ارزش افزوده بخش صنعت و معدن

براساس آخرین آمار ۱۰۵ معدن در حال بهره‌برداری در استان موجود است که بیشترین تعداد آنها را معادن زغال‌سنگ تشکیل می‌دهد و در مقایسه با سایر استانها در رتبه ۱۲ قرار دارد. از آنجا که مازندران به دلیل برخورداری از خاک حاصلخیز به‌عنوان قطب مهم کشاورزی کشور محسوب می‌شود، صنایع استان کمتر مورد توجه است. با وجود این ارزش افزوده بخش صنعت و معدن استان در سالهای ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۸ روند صعودی داشته است. در سال ۱۳۷۹ به دلیل کاهش ارزش افزوده فعالیتهای مربوط به ساخت وسایل نقلیه موتوری، ساخت ماشین‌آلات و دستگاههای برقی، دباغی، پرداخت چرم، ساخت کاغذ و محصولات کاغذی در بخش صنعت استان و تنزل تولیدات معدنی به علت استفاده از تجهیزات و ماشین‌آلات فرسوده، ارزش افزوده این بخش نسبت به سال ۱۳۷۸، ۹/۸ درصد کاهش داشته و به رقم ۲۳۱۷/۴ میلیارد ریال رسیده است. با توجه به جدول شماره (۳) کمترین سهم استان در ارزش افزوده صنعت و معدن کشور با ۱/۰۹ درصد مربوط به سال ۱۳۷۹ است.

در صورت برنامه‌ریزی مناسب برای حمایت از صنایع فعال استان و ایجاد کارخانه‌های صنعتی که با کشاورزی منافات نداشته باشند، همچنین تجهیز واحدهای صنعتی و ماشین‌آلات پیشرفته تولیدی، می‌توان زمینه‌های لازم را برای افزایش ارزش افزوده این بخش فراهم کرد و سهم استان مازندران را در ارزش افزوده بخش صنعت و معدن کشور ترقی بخشید.

در سال ۱۳۸۰ ارزش افزوده بخش صنعت و معدن استان رقم ۲۷۸۳/۱ میلیارد ریال محاسبه شد که بالاترین رقم در دوره موردنظر است و نسبت به سال ۱۳۷۹ از رشد ۲۰/۱ درصدی برخوردار بوده و سهم استان در کشور به سطح ۱/۲۲ درصد افزایش یافته و رتبه ۱۲ را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ۳. مقایسه ارزش افزوده بخش صنعت و معدن کشور و استان (میلیارد ریال / درصد)

شرح / سال		۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
ارزش افزوده بخش صنعت و معدن	کشور	۸۹۹۷۸/۱	۸۶۵۶۳/۳	۱۲۹۵۳۷/۵	۲۱۲۷۹۶/۹	۲۲۷۲۸۰/۹
	استان	۱۷۲۹/۷	۱۷۹۴/۷	۲۵۶۹/۴	۲۳۱۷/۴	۲۷۸۳/۱
سهم استان در کشور		۱/۹۲	۲/۰۷	۱/۹۸	۱/۰۹	۱/۲۲

مأخذ: همان

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

نمودار ۴. مقایسه ارزش افزوده بخش صنعت و معدن کشور با استان در سالهای (۱۳۸۰-۱۳۷۶)

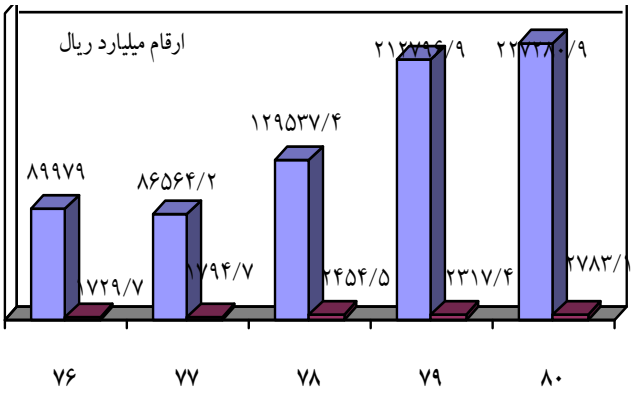

۳-۳. ارزش افزوده بخش ساختمان، آب، برق و گاز

همانطوری‌که در جدول شماره (۴) ملاحظه می‌گردد ارزش افزوده بخش ساختمان، آب، برق و گاز استان طی سالهای ۸۰ – ۷۶ روند صعودی و به‌طور متوسط ۲۰ درصد رشد داشته است. بیشترین ارزش افزوده در دوره مورد بررسی مربوط به سال ۸۰، با رقم ۱۹۴۴/۸ میلیارد ریال و بالاترین رشد صورت پذیرفته مربوط به سال ۷۷، معادل ۲۴/۳۴ درصد بوده است. سهم استان از ارزش افزوده بخش یاد شده در طی سالهای ۸۰ – ۷۶ با نوساناتی همراه بوده به‌طوری‌که حداقل سهم استان معادل ۳/۹ درصد و بیشترین آن معادل ۴/۵ درصد بوده است که به ترتیب در سالهای ۸۰ و ۷۷ صورت پذیرفته است.

یکی از معضلات بخشهای مهم اقتصادی کشور و استان، عدم استفاده بهینه از عوامل کمیاب اقتصادی است. آنچه امروزه در کشورهای پیشرفته دنیا به‌عنوان معیار توسعه قلمداد می‌شود افزایش کارایی در این بخشهاست.از این‌رو برای رسیدن به این هدف و بیشترین استفاده از عواملی نظیر نیروی کار، به آموزش نیروهای فعال در بخشهای اقتصادی پرداخته‌اند. تقسیم کار و تخصصی‌شدن کارها را جایگزین شیوه‌های سنتی کرده و سرمایه‌ها را در جهتی هدایت کردند که بتواند بیشترین بازدهی را داشته باشد. همچنین با استفاده از مدیران خبره و کارآمد در بخش مدیریت که اهرم بسیار مهمی در ترکیب و سامان‌دهی عوامل اقتصادی به شمار می‌آید موجب افزایش بهره‌وری شدند، مواردی که در کشورهای در حال توسعه کمتر به آن توجه شده و همین امر عقب‌ماندگی این کشورها را در پی داشته است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

جدول شماره ۴. مقایسه ارزش افزوده بخش ساختمان، آب، برق و گاز کشور و استان (میلیارد ریال/درصد)

شرح / سال		۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
ارزش افـــــزوده بخـش سـاختمان ، آب ، برق و گاز	کشور	۲۱۶۳۸/۸	۲۵۶۲۰/۲	۳۲۰۳۹/۲	۴۱۲۴۹/۶	۴۹۲۹۹
	استان	۹۳۶/۷	۱۱۶۴/۸	۱۳۴۴/۹	۱۶۶۷/۴	۱۹۴۴/۸
سهم استان در کشور		۴/۳۳	۴/۵۵	۴/۲	۴/۰۴	۳/۹۴

مأخذ:همان

۴-۳. ارزش افزوده بخش خدمات

براساس آمار موجود، ۴۴/۶ درصد از شاغلان استان مازندران در بخش خدمات فعالیت دارند کـه بـا توجه به اهمیت آن از ظرفیتهای بالایی برای افزایش تولید ناخالص داخلی استان برخوردارند.

یکی از مزیتهای مازندران در این بخش صنعت جهانگردی است کـه در حـال حاضـر بـه‌عنـوان پردرآمدترین صنعت جهان محسوب می‌شود. کالا و محصول، مجموعـه‌ای از خـدمات گونـاگون و متفاوت با کیفیت بالاست که اجزای تشکیل دهنده یک سفر مناسب است. جاذبه و اماکن دیدنی نیز بخشی از صنعت جهانگردی هستند که به همراه حمل‌و نقل، راهنمـا، اقامـت و پـذیرایی شـش عامـل اصلی یک تور ایده‌آل را تشکیل می‌دهند. مازندران نیز دارای جاذبه‌های گوناگون و متنوعی به‌ویـژه در بخش طبیعت‌گردی است. از این‌رو در ایران دارای رتبه ممتاز بـوده و بـه همـین دلیـل حـدود ۹۲ درصد از گردشگران با انگیزه گذراندن اوقات فراغت و استفاده از طبیعت به مازندران سفر می‌کنند. در صورت رونق جهانگردی، تمامی فعالیتهای مرتبط با ایـن صـنعت توسـعه‌یافتـه مـی‌تواننـد شـرایط مناسبی را برای افزایش ارزش افزوده خدمات و دسـتیابی بـه سـهم مناسـبی در ارزش افـزوده کشـور فراهم آورند.

بر پایه اطلاعات موجود در جدول شماره (۴) ارزش افزوده بخش خدمات استان در دوره مورد بررسی روند صعودی داشته است. در مورد سهم استان در کشور لازم به توضیح اسـت کـه بـالاترین سهم در سال ۱۳۷۷ حدود ۴/۳۶ درصد محاسبه شده و کمترین میزان سهم، مربوط بـه سـال ۱۳۸۰ بـا ۴/۰۷ درصد بوده است.

مهم‌ترین فعالیتهای خـدماتی در سـال ۱۳۸۰، فعالیتهـای عمـده‌فروشـی و خـرده‌فروشـی، تعمیـر وسایل نقلیه و کالا، مستغلات و خدمات کسب و کار، حمل‌و نقل و ارتباطات بوده که بـه ترتیـب بـا ارزش افزوده ۵۵۰۷/۴، ۲۵۸۰/۴، ۲۳۵۳/۲ میلیارد ریال، معادل ۵/۱۲، ۳ و ۴/۴۲ درصد از سهم ارزش افزوده کشور را در فعالیتهای یاد شده به خود اختصاص داده‌اند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

جدول شماره ۴. مقایسه ارزش افزوده بخش خدمات کشور و استان (میلیارد ریال / درصد)

شرح / سال		۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
ارزش افزوده بخش خدمات	کشور	۱۶۰۷۵۳/۵	۱۹۸۷۳۸/۷	۲۵۰۹۶۹/۸	۳۰۹۴۷۷/۳	۳۷۶۸۴۶/۱
	استان	۶۶۳۷/۷	۸۶۶۰/۵	۱۰۴۴۹/۶	۱۲۵۹۱/۷	۱۵۳۲۳/۹
سهم استان در کشور		۴/۱۳	۴/۳۶	۴/۱۶	۴/۰۷	۴/۰۷

مأخذ: همان

با توجه به نمودار (۶) از ۱۵۳۲۳/۹ میلیارد ریال ارزش افزوده بخش خدمات استان در سال ۱۳۸۰، فعالیتهای عمده‌فروشی و خرده‌فروشی با سهم ۳۶ درصد، مستغلات و کرایه و خدمات کسب و کار با سهمی معادل ۱۶/۸ درصد و حمل‌و نقل و ارتباطات با سهم ۱۵/۳ درصدی در مجموع ۶۸/۱ درصد از ارزش افزوده این بخش را نشان می‌دهند.

نمودار ۵. سهم رشته فعالیتهای مهم خدماتی استان در ارزش افزوده این بخش در سال ۱۳۸۰

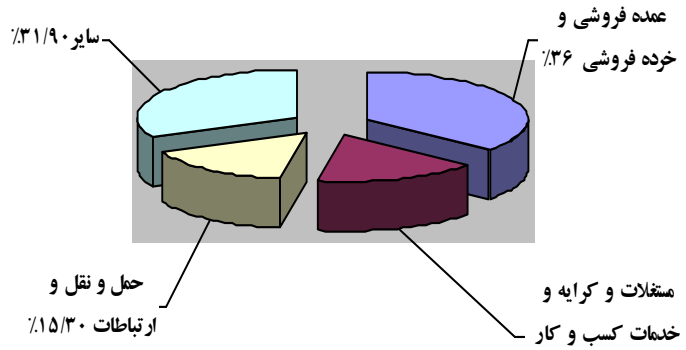

۴. سهم ارزش افزوده بخشهای اقتصادی در محصول ناخالص داخلی استان مازندران

در سال ۱۳۷۹ ارزش افزوده رشته فعالیتهای صنعت و معدن، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، کشاورزی و شکار و جنگلداری به ترتیب ۱۷/۶۴، ۱۵/۳۴، ۱۳/۹۷ و ۱۱/۳۴ درصد از محصول ناخالص داخلی کشور را تشکیل می‌دهند. همان‌طور که در نمودار (۷) ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۷۹ فعالیتهای کشاورزی، شکار و جنگلداری ۲۳/۷۲ درصد از تولید ناخالص داخلی استان را تشکیل می‌دهند که در بین سایر بخشهای اقتصادی بیشترین سهم را در تولید ناخالص داخلی استان به خود اختصاص داده‌اند. فعالیتهای عمده‌فروشی و خرده‌فروشی با سهم ۱۹/۰۸ درصد، مستغلات و کرایه و کسب و

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

کار با سهم ۱۰/۷۵ درصد و صنعت با سهمی معادل ۹/۸۵ درصد به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. مطابق آمار منتشر شده ۶۵/۴ درصد از کل ارزش ستانده و ۶۴ درصد از کل ارزش افزوده رشته فعالیتهای اقتصادی استان در این بخشها متمرکز شده است. بخش معدن با ارزش افزوده ۱۱۷/۴ میلیارد ریال و با سهمی حدود ۰/۵۳ درصد کمترین سهم را در تولید ناخالص داخلی استان داشته است و حداقل سهم در ترکیب محصول ناخالص داخلی کشور مربوط به بخش ماهیگیری با ۰/۳ درصد است.

نمودار ۶. سهم فعالیتهای مهم اقتصادی درتولید ناخالص داخلی استان در سال۱۳۷۹

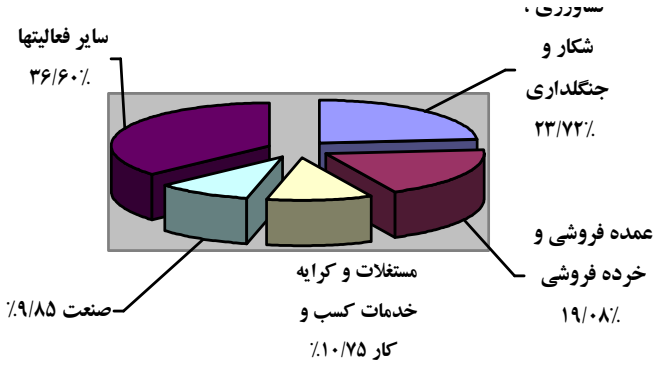

در سال ۱۳۸۰ سهم ارزش افزوده بخشهای معدن و کشاورزی، شکار و جنگلداری در تولید ناخالص داخلی کشور نسبت به سال پیش از آن به ترتیب ۱۲ و ۴/۵ درصد کاهش نشان می‌دهد. به‌رغم تنزل صورت پذیرفته بیشترین سهم در تولید ناخالص داخلی کشور ۱۵/۵۳ درصد محاسبه شد که متعلق به بخش معدن است.

بخش کشاورزی مازندران در سال ۱۳۸۰ با رقم ارزش افزوده ۶۹۰۸/۷ میلیارد ریال و سهم ۲۵/۰۹ درصد از تولید ناخالص داخلی استان رتبه اول را به خود اختصاص داده است که در مقایسه با سال گذشته سهم این بخش ۵/۸ درصد رشد داشته است. ارزش ستانده فعالیتهای کشاورزی ۱۱۰۷۰/۸ میلیارد ریال محاسبه شده که ۲۶/۶ درصد از کل ارزش ستانده بخشهای اقتصادی استان را در بر می‌گیرد. فعالیتهای زراعت و باغداری، دامداری و مرغداری همچنین جنگلداری، زیربخشهای این رشته فعالیت را تشکیل می‌دهند که ارزش افزوده استان در آنها به ترتیب ۴۵۳۶/۶، ۲۱۳۵/۸ و ۲۳۶/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۰ برآورد شده است.

فعالیتهای عمده‌فروشی و خرده‌فروشی با ارزش افزوده ۵۵۰۷/۴ میلیارد ریال، ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی استان را تشکیل می‌دهند و از این نظر در جایگاه دوم قرار دارند. ارزش ستانده

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

این بخش با رقم ۶۷۰۳/۸ میلیارد ریال، ۱۶/۰۷ درصد از کل ارزش ستانده بخشهای اقتصادی را در برمی‌گیرد.

بخشهای صنعت، مستغلات و کسب و کار به ترتیب با ارزش افزوده ۲۶۳۷/۹ و ۲۵۸۰/۴ میلیارد ریال و با سهمی معادل ۹/۵۸ و ۹/۳۷ درصد در تولید ناخالص داخلی استان دارای رتبه‌های سوم و چهارم هستند. آمار نشان می‌دهد که ۲۲/۹ درصد از کل ارزش ستانده بخشهای اقتصادی در این دو بخش متمرکز شده است.

فعالیتهای واحدهای مسکونی شخصی، واحدهای مسکونی اجاره‌ای، واحدهای غیرمسکونی، دلالان مستغلات و کسب و کار، زیربخشهای فعالیتهای بخش مستغلات هستند که ارزش افزوده آنها به ترتیب ۱۹۰/۹، ۲۷۲/۴، ۱۶۳/۵، ۴۰/۹، ۲۰۱/۷ میلیارد ریال است.

نمودار ۷. سهم فعالیتهای مهم اقتصادی درتولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۸۰

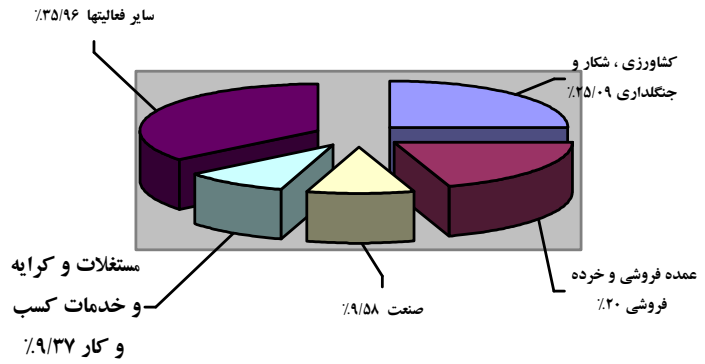

۵. نتیجه‌گیری

محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار مازندران در دوره پنج‌ساله ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰ روند صعودی داشته و متوسط رشد این شاخص طی مدت مورد گزارش ۲۱ درصد محاسبه شده است. با بررسی عملکرد حساب تولید استان می‌توان نتیجه گرفت که بیشتر فعالیتهای اقتصادی مازندران در دو بخش کشاورزی و خدمات متمرکز شده است، به‌طوری که این دو بخش همواره طی سالهای ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰ بالاترین سهم را در تولید ناخالص داخلی استان داشته‌اند.

شرایط زیست‌محیطی و آب و هوایی، طبیعت زیبا و برخورداری از جاذبه‌های گوناگون نقش به‌سزایی در شکل‌گیری ساختار اقتصادی این استان ایفا کرده‌اند زیرا از ۲۷۱۹۸/۴ میلیارد ریال ارزش افزوده در سال ۱۳۸۰، سهم بخشهای کشاورزی و خدمات حدود ۲۲۴۷۰/۵ میلیارد ریال بوده

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]

که ۸۲/۶ درصد از کل ارزش افزوده استان را تشکیل می‌دهند و این مزیت استان را در این دو بخش نشان می‌دهد. این امر به دلیل پتانسیل‌های موجود در بخش کشاورزی نظیر اراضی مرغوب کشاورزی، استعدادهای موجود در بخش شیلات و همچنین وجود جاذبه‌های طبیعی است که سالیانه زمینه لازم برای گردشگری تعداد بی‌شماری از مسافران به این منطقه زیبا را فراهم کرده و موجب رونق فعالیتهای مختلف خدماتی شده است.

بخشهای صنعت و معدن و ساختمان ۱۷/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهند که در مقایسه با دو بخش دیگر به مراتب سهم کمتری را در تولید ناخالص داخلی به خود اختصاص داده‌اند اما در صورت بررسی مشکلات و تنگناهای کارگاههای صنعتی فعال و کارگاههایی که قادر به ادامه فعالیت نیستند همچنین ارائه راهکارهای مناسب برای حل این معضلات و جمع‌آوری سرمایه‌های سرگردان و هدایت آنها به سوی بخشهای تولیدی با بازده بالا، می‌توان ضمن فعال‌ترکردن نقش صنعت در عرضه فعالیتهای اقتصادی استان، ارزش افزوده این بخش را به میزان قابل‌توجهی افزایش داد.

منابع

اکبرزاده، بهرام (۱۳۸۳)، حساب تولید استان مازندران ۸۰- ۱۳۷۶، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران.

مرکز آمار ایران (۱۳۸۳)، *حسابهای ملی، حسابهای منطقه ای و حساب تولید استانهای کشور* در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۷۹، دفتر انتشارات و اطلاع رسانی.

معاونت آمار و انفورماتیک (۱۳۸۱)، سالنامه آماری مازندران ۱۳۸۰، ساری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-16]